

ПІДГОТОВКА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ ПОЗИВАЧЕМ У СІМЕЙНОМУ СПОРІ

PREPARATION OF PROCEDURAL DOCUMENTS BY A PLAINTIFF IN A FAMILY DISPUTE

Янчук А.А., адвокат, аспірант кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін

*Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У статті розкрито проблематику підготовки процесуальних документів позивачем при підготовці до судового розгляду. Визначені наслідки неналежної підготовки процедурних та процесуальних документів, звернуто увагу на потребу вчинення дій, що необхідні для належного й усестороннього розгляду процесуального документу. У ній аналізуються судові перепони, що можуть виникнути при вирішенні питання про відкриття провадження у судовій справі та перелічено, що потрібно враховувати при подачі позовної заяви.

Розкрито з практичного погляду шляхи усунення перепон, які можуть виникнути через формалізм підходу суддів при вирішенні процесуальних дій стосовно процесуального документу по суті справи (залишення без руху).

У статті на загал запропоновано авторську позицію автора що ним проводиться при підготовці процесуальних документів адвоката, наведено приклад, коли через хибне тлумачення приписів чинного законодавства сторона позивача очікувала відкриття провадження більше трьох місяців.

Стаття містить практичний кейс автора та перепони, які виникли у нього в період практики у судовій справі про визначення місця проживання дитини, в частині, що стосувалося необґрунтованої потреби долучення до позовної заяви додаткового доказу (висновок органу опіки та піклування) на стадії вирішення відкриття провадження. Зазначено дії, що були вчинені ним для уникнення повернення позовної заяви.

В статті автор солідаризувався з виваженими підходами фахівців з проблематики сімейних спорів та заперечення проти не актуальних та схоластичних.

Проаналізовано судову практику судів першої інстанції, постанову Пленуму Верховного суду України № 11 від 22.12.2007 року та постанову Верховного Суду Касаційного цивільного суду, що стосуються необхідності надавати оригінал свідцтва про шлюб при розгляді справи про розірвання шлюбу в судовому порядку.

Ключові слова: сімейний спір, процесуальні документи, орган опіки та піклування, процесуальні документи, сімейне законодавство.

The article discloses problems of preparation of procedural documents by a plaintiff in the context of preparing for judicial proceedings. It highlights consequences of improper preparation of procedure and procedural documents, emphasizing the need to carry out actions that are necessary for proper and comprehensive consideration of a procedural document. The article analyzes judicial obstacles that can arise when deciding whether to initiate legal proceedings and lists factors that should be taken into account when filing a claim.

There is disclosed a practical view on ways of overcoming obstacles that can be caused by formalistic approaches of judges to procedural documents in fact (leaving of a case without consideration) while taking decisions concerning procedural actions.

The author presents in general his own position regarding preparation of procedural documents by an attorney, there is provided the example where, due to misinterpretation of provisions of the current legislation, a plaintiff waited over three months for initiation of proceedings.

The article includes a practical case of the author and the obstacles that he met during his practice in a court case concerning determination of the place of residence of a child, in the part that related to unreasonable requirement to attach additional evidence to the claim (a conclusion from the guardianship and custody authority) at the stage of deciding whether to initiate proceedings. There were stated the actions that were taken by the author to prevent the claim from being returned.

The author expressed his solidarity with balanced approaches of specialists in family dispute and rejection of outdated and overly formalistic ones.

The article analyzed the judicial practice of courts of first instance, Resolution № 11 of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 22.12.2007, and resolution of the Supreme Court of the Cassation Civil Court regarding the necessity to provide the original marriage certificate while consideration of a case on marriage dissolution in the judicial way.

Key words: family dispute, procedural documents, guardianship and custody authority, procedural documents, family legislation.

Постановка проблеми Вирішення судом сімейного спору в Україні наразі є вкрай важливим, проте прослідковується формалізм за якого судові рішення не є оригінальними. Це пов'язано не тільки через наслідки, до яких привело повномасштабне вторгнення окупантів (окреме проживання через обставини війни, втрата офіційних доходів, психологічні стреси, адаптація після зміни проживання). Причиною більшості сімейних спорів ми відстежили, здебільше наслідки неналежного виховання людини в сім'ї та готовності до комунікації з іншими, починаючи з її народження та до досягнення повноліття, шкідливі звички (тютюн, спиртне, азартні ігри, комп'ютерні ігри), професійна та статева деформація, нездатність досягнути успіхів в своїй діяльності, кар'єрна деструктивність, відсутність постійних доходів у членів сім'ї або їх розмір. В результаті – намагання розірвати шлюб.

Проблемним проявом підготовки позивачем, а більше його представником, процесуальних документів є його емоційний стан, відсутність достатніх знань положень законодавства, практики застосування законів в площині розгляду судових спорів, неспроможність до компромісу, динамічність судової практики та зміні підходів до вирі-

шення сімейних спорів. В результаті неналежна підготовка процесуального документу може призвести до негативних наслідків: відмова у задоволенні позову, відмова у витребуванні доказів необхідних для розгляду справи, відмова у задоволенні заяви з процесуальних правовідносин на стадіях розгляду спорів, обрання помилкового предмету позову, не встановлення всіх обставин в судовому рішенні для використання їх по іншому спору між цими самими учасниками, підміна доказів емоціями сторін.

Нехтування належною підготовкою при підготовці процесуальних документів призводить до втрати не тільки матеріальних речей, але і нематеріальних серед яких є втрачений час на розгляд судового спору, переживання, що сторона переживає при розгляді судової справи, зокрема збільшення витрат на нього, небажання продовжувати захищати свої порушенні, невизнанні або оспорюванні права та, як наслідок, незахищені права дитини, втрата майна набутого в період шлюбу, відсутність контакту з дитиною, перешкоди в матеріальному забезпеченні іншим з подружжя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процесуальні документи та їх зміст в сімейних спорах досліджу-

вали такі науковці як Апанасенко К.І., Резнік О.М., Рудницька О.П., Пивоваров І.В., Якобчук В.М.

Процесуальні документи в порядку цивільного судочинства досліджували Андронов І.В., Бут І.О., Булеца С.Б., Заборовський В.В., Феннич В.П., Голубева Н.Ю., Лук'янчиков О.М., Терела Г.В., Демків Р.Я., Євхутч І.М., Курило Т.В., Кучер В.О., Парасюк В.М.

Так, Феннич В.П., Булеца С.Б., Заборовський В.В. досліджуючи позовну заяву, як заяву по суті, справи в цивільному та господарському процесі та солідаризувалися у висновку: «Позовна заява – це надзвичайно важливий процесуальний інструмент, яким учасники справи (їх представники) можуть захистити права, свободи чи інтереси. Будучи заявою по суті справи, позовна заява володіє комплексною природою, оскільки її зміст визначається не тільки процесуальним, але й матеріальним правом. За допомогою позовної заяви відбувається вплив на процесуальні (відкривається провадження у цивільній чи господарській справі) та матеріальні правовідносини (переривається перебіг позовної давності). Позовна заява визначає долю всього цивільного (господарського) процесу, показуючи рамки вирішення спору про право. Вона є орієнтиром для суду, який повинен у своєму підсумковому рішенні вказати про задоволення чи не задоволення позову» [1, с. 417].

Терела Г.В. досліджуючи юридичну техніку та складання процесуальних документів, як освітній компонент зазначив, що для успішного складання процесуальних документів потрібна гарна теоретична база та практика складання документів [2, с. 116], якої частині колег не вистачає.

Татулич І.Ю. вважав що: «зміни в процесуальному законодавстві є прогресивними, що не виключає спірних моментів, які виявлятимуться в ході застосування вказаних положень на практиці. Проте, саме це може стати основою оптимізації судочинства, підвищить його ефективність, забезпечить реалізацію права на справедливий судовий розгляд впродовж розумного строку» [3]. В тому є певний сенс оскільки в темпоральному аспекті змінилися підстави звернення за захистом в суд та їх доказова основа. Не дарма Цвігун І.М. висловився, що: «при підготовці до судового процесу учасникам слід врахувати новачі оновленого законодавства, оскільки грамотно складена заява є першою сходинкою в успішному вирішенні судового спору та захист і порушеного права» [4, с. 212].

Тож важливим вважаю встановлення типових недоліків при підготовці процесуальних документів позивачем чи його представником у справах, що виникають із сімейних правовідносин, розроблення та внесення пропозицій зі зменшення випадків їх неналежної підготовки та оптимізації процесів.

Виклад основного матеріалу. Порядок звернення до суду за вирішенням сімейного спору урегульовано ЦПК України, що визначив вимоги до проваджень (позовне, окреме), підсудність, перелічив вимоги до доказів, структури кожного процесуального документу, що можуть бути подані при розгляді сімейного спору. Вони є імперативом, що обмежує спонтанність звернення з позовами в суд та передбачає потребу професійності.

ЦПК України встановив, що кожна особа має право в порядку, встановленому ним, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів (ч. 1 ст. 4 ЦПК України). Фактично цим законодавець урегулював проблему, яка визначає особу яка може ініціювати судові провадження та вимоги до нього.

Не зважаючи на визначений процесуальний порядок вирішення сімейного спору його не можна вирішити без правильного застосування норм матеріального права визначеного у сімейному законодавстві (СК України, міжнародні договори, ЗУ «Про охорону дитинства», ЦК України

та іншому законодавстві, що регулює сімейні правовідносини). Саме цього вимагають процесуальні норми, судова практика. Інакше не можливо визнати, що судові рішення буде законним та обґрунтованим, що відповідно визначено у ч. 2, 5 ст. 263 ЦПК України – законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права. Обґрунтованим є рішення, що ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні [5].

При аналізі Єдиного державного реєстру судових рішень на стадії вирішення відкриття провадження у сімейних спорах за наступним алгоритмом пошуків нами звернуто увагу на: 1) форма судочинства: цивільне; 2) пошук за контекстом: «про розірвання шлюбу», «про поділ майна подружжя», «визначення місця проживання дитини», «усунення перешкод у спілкуванні з дитиною», «визнання батьківства», було встановлено наступні недоліки позовної заяви, зокрема:

- 1) відсутність сплати судового збору;
- 2) відсутність ціни позову по вимогам матеріального характеру;
- 3) неналежний склад учасників (замість органу опіки та піклування залучали третьою особою орган, який виконує його функції);
- 4) відсутність вимог визначених статтею 175 ЦПК України;
- 5) не завірення письмових доказів відповідно до вимог визначених статтею 95 ЦПК України;
- 6) ненадання копій позовної заяви з копіями додатків для інших учасників;
- 7) поєднання вимог, які не доцільно розглядати в одному провадженні (розірвання шлюбу з поділом майна подружжя або стягнення аліментів та поділ майна подружжя);
- 8) відсутність доказів оцінки спірного майна, яке сторона хоче поділити в судовому порядку;
- 9) інші перепони, що є підставами для залишення позову без розгляду відповідно до процесуальних норм.

Наслідком такого не усунення недоліків було повернення судом позовної заяви позивача та рекомендація їх усунути чи звернутися до більш професійного представника. Так, 18.09.2024 року суддя Київського районного суду міста Одеси Луначенко В.О. у справі № 947/28126/24 залишив без руху позовну заяву про визнання нерухомого майна спільною сумісною власністю подружжя та його поділ і зазначив: «Позивачем при зверненні з позовом майнового характеру не зазначено ціни позову».

Позивачем, при зверненні до суду з дійсним позовом не надано доказів сплати судового збору, однак в позові зазначено, що понесені позивачем судові витрати у розмірі суми судового збору» [6].

В подальшому після вжиття всіх заходів судом сторона позивача не усунула недоліки позовної заяви, що підтверджено ухвалою від 06.11.2024 року, в якій суд зазначив: «Як вбачається з матеріалів справи, ухвалу суду від 18.09.24 про залишення позову без руху представнику позивача адвокату доставлено до електронного кабінету 19.09.2024 року об 18:50:20, про що свідчить відповідна довідка про доставку електронного документу».

Заходами поштового зв'язку ухвалу суду від 18.09.24 надіслано позивачу на адресу зазначену, у позові, відомості про що містяться в матеріалах справи».

Однак, до теперішнього часу позивачем не усунути недоліки, визначені судом» [7], що фактично свідчить про неналежне оформлення процесуального документу та є підставою для застосування відповідних наслідків (повернення заяви).

Неналежне оформлення позовної заяви має не тільки юридичні наслідки визначені законом, а також і наслідки,

що особа буде переживати через дані обставини: 1) повторне виготовлення копій документів; 2) повторне очікування відкриття провадження у справі; 3) втрату майна якщо інша сторона дізнається про раніше поданий позов та вирішить його відчужити третім особам.

Мельник О.С., що досліджував тему перешкод у доказуванні у справах про розірвання шлюбу зазначив: «Також не може вважатися обґрунтованим рішення суду, якщо під час його ухвалення суд формально підійшов до оцінки обставин та перевірки їх доказами, у якому не наведено мотивів втребування оригіналу доказу за умови його належного засвідчення з дотриманням вимог процесуального законодавства» [8], з чим ми солідаризуємося. В судовій практиці по справам про розірвання шлюбу простежується необґрунтований законодавчо підхід суддів першої інстанції щодо потреби надавати оригінал свідоцтва про шлюб. При цьому в основу свого судового рішення (ухвала) про залишення без руху судді, як правило, посилаються на п.4 Постанову пленуму ВСУ № 11 від 22.12.2007 року [9], що, не відповідає закону. У зв'язку з такою тенденцією Верховний Суд Касаційний цивільний суд 19.10.2022 року у справі № 526/442/22 зазначив, що вимагання від сторони надати оригінал свідоцтва про шлюб на стадії відкриття провадження є порушенням верховенства права [10]. Не дивлячись на це тенденція залишати без руху позовну заяву з цієї підстави зберігається і наразі. Дану обставину підтверджує ухвала Першотравенського міського суду Дніпропетровської області у справі № 186/1853/24 від 11.11.2024 року, у якій суд чітко послыався на згаданий нами пленум ВСУ та залишив без руху [11].

В розрізі наукового дослідження Навроцька Ю.В. та Воробель У.Б. про позовну заяву в цивільному судочинстві: практичне застосування формальних вимог дійшли висновку: «Відтак, кожен із реквізитів позовної заяви повинен не лише бути чітко відображений у її структурі, оскільки його відсутність може мати наслідком залишення позовної заяви без руху чи її повернення, залишення позовної заяви без розгляду уже навіть після відкриття провадження у справі, а й повинен відображати саме той зміст, що закладався законодавцем при їх формулюванні, або ж зумовлений практикою» [12].

З цим ми не погоджуємося виходячи з того, що не завжди сторона може спрогнозувати правильність вимог в процесуальному документі відповідно до вимог законодавства, також проблема може полягати у внутрішньому переконанні судді, який розглядає справу. Прикладом такого можливо вважати коли судді вимагають неіснуючі докази, суворо тлумачать національне законодавство вдаючись до надмірного формалізму, який, в свою чергу, шкодить гарантованому праву на справедливий суд передбачене Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод. Особливо прояв надмірного формалізму можливо прослідкувати у сімейних спорах.

На практиці надмірний формалізм і суворе тлумачення закону відображено в ухвалі Васильківського міськрайонного суду Київської області у справі № 362/7627/24 від 12.11.2024 року, де суд у справі про розірвання шлюбу вимагав від сторони позивача надати докази того, що кожний з подружжя мають різні характери, посилалися на докази укладення шлюбу. При цьому відповідно до сталої судової практики це є суровим тлумаченням закону та формалізмом, який не переслідує легітимну мету.

Короєд С.О. досліджуючи надмірний формалізм, як перешкоду ефективності адміністративного і цивільного судочинства зазначив: «Визначення необхідності (доцільності) відступу від суворого трактування процесуальних норм має відбуватись з урахуванням конкретної процесуальної ситуації, в якій підлягає застосуванню та чи

інша процесуальна норма, тлумачення якої має здійснюватись судом на користь необхідності забезпечення особі її права на доступ до правосуддя, якщо відступ від певних процесуальних формальностей істотно не впливає на умови реалізації права на пред'явлення позову чи подання апеляційної скарги, але водночас є необхідним для реального забезпечення особі права на доступ до правосуддя та виконання завдання адміністративного (цивільного) судочинства, яке має превалювати над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі і реалізовуватись з урахуванням принципу верховенства права, забезпечуючи гарантії права на справедливий судовий розгляд».

В період адвокатської практики після подачі позову про визначення місця проживання дитини або позбавлення батьківських трапляються випадки також і хиного тлумачення суддями законодавства в частині застосування ч. 5 ст. 19 СК України, в якій йде мова про те, що орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи [14], а також хибне розуміння того хто є насправді органом опіки та піклування. Прикладом вимагання такого висновку на стадії подачі позовної заяви та вирішення питання про відповідність процесуального документу (позовної заяви та додатків до неї) є ухвала Васильківського міськрайонного суду Київської області у справі № 362/6361/20 від 17.02.2021 року [15]. В розрізі цієї згаданої справи можливо прослідкувати, що позовну заяву було подано 10.12.2020 року, а провадження по справі відкрито лише 29.04.2021 року [16]. Представляючи інтереси позивача в цій справі нами фактично не усувалися недоліки визначені ухвалою про залишення без руху, а подавалася заява про роз'яснення чому стороною позивача подано позовну заяву, яка відповідає закону.

З власного та досвіду АО «Новоковська та партнери» було встановлено, що на підготовку процесуальних документів по сімейним справам впливало зазначення додаткової інформації у позовній заяві по спірним ситуаціям, які ставали підставами залишенню позову без руху або впливали на розгляд по суті спору в такій категорії справ.

Подальші наукові дослідження процесуальних документів будуть нами розкриті в наступних наукових працях.

Висновки. На підставі наведеного вважаємо, що підготовка та подача кожного процесуального документа з точки зору власної практики по вирішенню сімейних спорів та аналіз поглядів науковців, що досліджують практику приватного права привела до висновку, що при підготовці процесуальних документів сторона позивача може мати ряд перепон, що пов'язані з наступним: 1) хибне тлумачення суддями законодавства, що регулює сімейні правовідносини та процесуального законодавства; 2) зміна судової практики Верховним Судом; 3) необізнаність стороною позивача про практику вирішення сімейних спорів.

Даний напрямок досліджень є новим по своїй природі та на його розвиток впливає зміна матеріального та процесуального законодавства. Поєднання дослідження (сімейного та процесуального права) має свої перспективи, він виявляє недоліки в практиці застосування. Деталізація Верховним Судом застосування норм права не дає належних результатів, з точки зору практики та продовжується ускладнення вирішення сімейних спорів ще зі стадії подачі первинного процесуального документу.

Не один науковець присвячує дослідження сімейного законодавства та Цивільного процесуального кодексу. Фактично проблема підготовки процесуальних документів існує як на теоретичному, так і практичному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булеца С.Б., Феннич В.П., Заборовський В.В. Позовна заява як заява по суті справи в цивільному та господарському процесі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2024 с. 417. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/304160/296146> (дата звернення 07.10.2024 р.).
2. Терела Г.В. Юридична техніка та складання процесуальних документів як освітній компонент підготовки бакалаврів з права. *Legal education in Ukraine and EU countries: Challenge and ways of improving*. November 16 – December 28. 2020. с. 116 (дата звернення 07.10.2024 р.).
3. Татулич І.Ю. Уніфікація процесуальних документів. URL: <http://surl.li/rxarny> (дата звернення 07.10.2024 р.).
4. Цвігун І.М. Письмові заяви учасників-окремі новачки цивільного процесу. с. 212. URL: <http://surl.li/amfgdc> (дата звернення 08.10.2024 р.).
5. Цивільний процесуальний кодекс України. Верховна рада України. Документ 1618-IV. Рекодифікований. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 20.10.2024 р.).
6. Ухвала Київського районного суду міста Одеси у справі № 947/28126/24 від 18.09.2024. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121730771> (дата звернення 22.10.2024 р.).
7. Ухвала Київського районного суду міста Одеси у справі № 947/28126/24 від 06.11.2024 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122820591> (дата звернення 22.10.2024 р.).
8. Мельник О.С. Перешкоди в доказуванні у справах про розірвання шлюбу. Нове українське право. Вип. 1, 2024 року. с. 160. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/575/523> (дата звернення 25.10.2024 р.).
9. Постанова пленуму Верховного суду України № 11 від 21.12.2007 року. Верховний суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07> (дата звернення 01.11.2024 р.).
10. Постанова Верховного Суду Касаційного цивільного суду у справі № 526/442/22 від 19.10.2022 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107077982> (дата звернення 05.11.2024 р.).
11. Ухвала Першотравенського міського суду Дніпропетровської області у справі № 186/1853/24 від 11.11.2024 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122916101> (дата звернення 13.11.2024 р.).
12. Воробель У.Б., Навроцька Ю.В. Позовна заява в цивільному судочинстві: практичне застосування формальних вимог. *Часопис цивілістики*. с. 66, Випуск 47. URL: <https://doi.org/10.32782/chc.v047.2022.10> (дата звернення 15.11.2024 р.).
13. Ухвала Васильківського міськрайонного суду Київської області у справі № 362/7627/24 від 12.11.2024 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122944528> (дата звернення 13.11.2024 р.).
14. Сімейний кодекс України. Верховна рада України. Документ 2947-III. Набув чинності 01.01.2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 13.11.2024 р.).
15. Ухвала Васильківського міськрайонного суду Київської області у справі № 362/6361/20 від 17.02.2021 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95346277> (дата звернення 13.11.2024 р.).
16. Ухвала Васильківського міськрайонного суду Київської області у справі № 362/6361/20 від 29.04.2021 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96661808> (дата звернення 15.11.2024 р.).